

*Триколенко С. Т., канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри основ архітектури,
дизайну та містобудування,
ФАБД НАУ,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМА УСВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ВАРТІ АВТОРСЬКИХ ВИРОБІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАНЕПАДУ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Розглядаючи сучасне декоративно-ужиткове мистецтво України, неможливо оминати низку проблем, із якими стикаються митці. Пропоную окреслити питання адекватного співвідношення якості виробів, їх матеріальної собівартості із ціною, яку готові заплатити українські споживачі. У якості прикладу наведемо прикраси із не коштовних матеріалів, таких, як мідь, латунь, бісер, стрази, напівкоштовне чи виробне каміння.

Однією із серйозних проблем, яка заважає розвитку вітчизняного мистецтва є стале ще із радянських часів міркування про те, вітчизняні речі мають коштувати копійки, а от за відомі світові бренди пересічні споживачі готові платити неабиякі суми. Особливу увагу слід звернути на дешеві копії світових брендів, які на сьогоднішній день є лідерами вітчизняного ринку одягу, прикрас та аксесуарів. Таке відношення не оминуло і ювелірне та декоративно-ужиткове мистецтво: вироби із не коштовних матеріалів розглядаються потенційними покупцями виключно як сукупність недорогих матеріалів, при цьому художня цінність і кількість витраченого на роботу часу не сприймаються взагалі. На превеликий жаль, ця тенденція не минає вже третє десятиліття незалежності, її певним чином підтримує також засилля дешевих імпортних прикрас, що майорять у численних магазинах. Долучаючи психологічний аналіз поведінки потенційних покупців, можна відзначити неадекватне порівняння розмірів/яскравості/ваги виробів. При цьому часто ігнорується осмислення важкої ювелірної праці й того факту, що багато вітчизняних митців створюють свої прикраси протягом кількох днів а то й місяців, а отже, кінцева вартість виробу включає у себе таку складову, як витрачений час, і в принципі не може коштувати так само, як фабричний штамп, створений машиною за лічені хвилини. Не приділяється увага також питанню ексклюзивності, унікальності виробів. Натомість часто спрацьовує так званий «стадний інстинкт» та бажання наслідувати когось. Великою увагою користуються дешеві копії прикрас відомих брендів, створені переважно у Китаї і Таїланді, при цьому споживачі старанно підтримують нехтування авторськими правами і, водночас, збагачення країн, у яких людська праця ціниться надзвичайно низько. Варто відзначити також недосконалість українського законодавства, яке не регулює питання порушення авторських прав, тим самим даючи можливість збувати на території України копії, заборонені в більшості країн Європи та у Америці. Тим самим стимулюється нездорова конкуренція для вітчизняних митців, які створюють унікальні прикраси та цілі колекції, проте змушені орієнтуватися на західноєвропейського споживача.

Розглядаючи розвиток ювелірного мистецтва у країнах Заходу, варто відзначити протилежне явище: покупці стараються придбати унікальні, одиничні вироби, з готовністю оплачуючи витрачений час та свідомо ігноруючи дешевші аналоги. Культ коштовних матеріалів відступив на другий план ще на початку 2000-х, поступившись саме ексклюзивності, одиничності прикрас, виготовлених самостійними майстрами або творчими майстернями. Величезного розвитку набувають непопулярні раніше техніки, зокрема *wire wrap* (плетіння з дроту), плетіння із бісеру. Виникають нові техніки на основі нових матеріалів, зокрема, створення вітражних прикрас за допомогою акрилової смоли; ліплення з полімерної глини та ін.. Низька собівартість матеріалів абсолютно не впливає на сприйняття готових виробів суспільством, вона не збиває ціну. Особливої уваги набуває рух за екологізацію, внаслідок чого популярності набувають прикраси із дерева, мушлі, необроблених напівкоштовних каменів, насінин, шерсті. Авторські вироби з екологічних матеріалів коштують значно дорожче, аніж пластикові аналоги, проте більшість покупців прагнуть придбати саме їх. Також варто відзначити потужну законодавчу базу, яка забороняє продаж на територіях більшості країн Західної Європи підробок брендovих виробів, самі ж брендovі вироби мають лімітовані серії та не становлять конкуренції самостійним митцям. Представники старовинних народних напрямів декоративно-ужиткового мистецтва мають чималі державні пільги на оплату комунальних послуг майстерень, можуть безкоштовно представляти свої вироби на різноманітних регіональних виставках і фестивалях.

Повертаючись до України, хочеться назвати такий історичний напрям, як бісероплетіння. Прикраси із бісеру здавна прикрашали шії українок всіх областей держави; сформувалися певні регіональні традиції кольорів, орнаментів, комбінування з іншими матеріалами, форм прикрас. Здебільшого використовували бісер венеціанського виробництва, відомі також поставки із Франції та Чехії. Створення першого масштабного заводу із виробництва бісеру на території тодішньої Російської імперії пов'язане з ім'ям М. В. Ломоносова, який переконав імператорський двір у необхідності налагодження власного виробництва бісеру, намистин, стеклярусу та смальти. Створена за його ініціативою в 1753 році Усть-Рудицька фабрика у 1755 році випустила свою першу партію бісеру, проте його якість та кольорова палітра поступалася зарубіжним аналогам. Фабрика проіснувала до 1766 року, з її цехів вийшло понад сто пудів бісеру й кількoсот пудів стеклярусу; після її закриття більше не було спроб організувати промислове виробництво бісеру [1]. Але цим намагалися займатися невеликі регіональні ремісничі центри. За радянських часів основним поставником бісеру була Чехословаччина, проте тамтешній бісер високої якості та багатих відтінків йшов на експорт, натомість на вітчизняному ринку опинявся другосортний товар. Це відбувалося не лише із бісером, а взагалі із більшістю товарів широкого вжитку. Можливо, саме через таке ставлення до вітчизняного споживача за радянських часів сформувалося й зміцніло негативне ставлення до вітчизняних виробів, яке досі важко перебороти. У зв'язку із неможливістю придбати закордонні товари, митці обмежувалися вітчизняними, підганяючи концепції прикрас під наявні матеріали. Часто митці були змушені викуповувати і розбирати на складові старовинний одяг, прикраси, які вціліли у сільській

місцевості. Проте поодинокі майстри все ж діставали дорогоцінний високоякісний чеський бісер та виготовляли унікальні прикраси, які відразу опинялися у заможних поціновувачок, будучи недоступними широкому загалу. Натомість магазинчики, що торгували виробами народних промислів, могли запропонувати лише типові, як і все радянське, обмежені за кольорами та якістю бісеру вироби. Свою негативну роль відіграло і презирливе ставлення до народної культури, із якою асоціювалися вишиванки й традиційні народні прикраси. Початок незалежності України ознаменувався важкими економічними проблемами, які завдали потужного удару по представникам культури і мистецтва. В цей час на території України нарешті з'являються такі жадані матеріали, але багато митців змушені пристосовуватися до нових реалій та залишають творчу роботу. Парадокс ситуації полягає в доступності матеріалів та відсутності коштів на їх придбання у купі із необхідністю знайти більш затребувану і оплачувану роботу. Певна економічна стабільність наступає лише на початку 2000-х років, саме на цей період припадає потужний спалах нових тенденцій у бісероплетінні. Величезної популярності набуває обплітання бісером кабошонів, камей, створення квітів, різних фігурок. Значно ускладнюються композиції. Конкуренцію чеському бісеру складає японський, що має значну градацію розмірів та форм. Якість виробів із бісеру та їхня художня цінність значно зросли. Завдяки доступності матеріалів ця техніка привертає все більше охочих, постійна практика призводить до набуття професійних навиків та, як наслідок, високого художнього рівня. Багато майстрів поєднують в своїх виробках натуральне і штучне каміння, часто саме форма, структура й забарвлення каменю визначають зовнішній вигляд майбутньої прикраси. Але, на жаль, ставлення великої частини суспільства до виробів із бісеру залишається на радянському рівні: захоплення красою, майстерністю, вмінням поєднати матеріали й форми миттєво поступається нерозумінню вартості виробу. Відвідуючи різноманітні виставки, ярмарки ремесел й спеціалізовані фестивалі біля стендів із бісерними прикрасами можна часто почути фрази: «Чому так дорого? Це що, золото?», «За 1000 гривень я й сама намистинки нанизую», «Та ну, за такі гроші я собі в «Шерлі» п'ять низок куплю» і так далі. Подібне ставлення спостерігається і до виробів із не коштовних металів, повсті, дерева та ін..

Підсумовуючи матеріал дослідження, можна з впевненістю сказати, що більшість громадян України просто не готові розпрощатися із радянськими стереотипами, натомість країни Західної Європи віддають перевагу саме одиничним авторським прикрасам, не зосереджуючись на вартості матеріалів. Для розвитку вітчизняного декоративно-ужиткового мистецтва потрібне посилення культурно-просвітницьких заходів у закладах середньої та вищої освіти а також вдосконалення законодавства, яке нині працює проти митців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моисеенко Е. Ю., Фалеева В. А. Бисер и стеклярус в России XVIII – начала XX века. – Ленинград: Художник РСФСР, 1990. – 254 с.
2. Триколенко С. Т. Новітнє ювелірне мистецтво – бісерні прикраси з використанням натуральних каменів Baronessainred. *Коштовне та декоративне каміння*. – 2016. – № 2 (84). – С. 25 – 28